

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου

8/20 Ὀκτωβρίου 1827

Ἀνάστατη ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τὸ 1825, μὲ τὴν ἄγρια ἀπόβαση τουρκοαἰγυπτιακῶν στρατευμάτων στὰ ἐπαναστατημένα ἐδάφη. Στρατηγὸς ὁ τρομερὸς Ἰμπραήμ, γιὸς τοῦ Μωχάμετ Ἄλυ, Ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου. Τεράστιες

τοὺς πληθυσμούς, ἢ τοὺς ἐξαναγκάζει σὲ ὑποταγή. «Νὰ προσκυνήσουν» μὲ ἀνταλλήγματα ὑλικὰ, καὶ μοιράζει «προσκυνοχάρτια». Μὲ τὴ μέθοδο τοῦ προσκυνήματος προσεταιρίζεται ἄτομα ἢ ὀμάδες, ὀπληρχηγούς ἢ ὀλόκληρα χωριά, ἀλλήλιως ἀπειλεῖ γενοκτονία καὶ γενικὸ ἐξανδραποδισμό. Ἄκούραστος καὶ ἀκατάβλητος, ὁ Κολλοκοτρώνης ἀγωνίζεται μὲ τὸ σύνθημα «*φωτιά καὶ τσεκούρι στοὺς προσκυνημένους*», καὶ πέτυχε νὰ περιορίσει τὸ προσκύνημα, «*γιατὶ ὁ Μπραΐμς... ἔθκυσε πολὺ τὸν λαό*».

Ἄλλῃ ἀκαταπόντος ὁ Αἰγύπτιος στρατηλάτης ὡς τὸ 1827 δὲν σταματᾷ τὴν ὀρμητικὴ προέλασή του καὶ ἐρημώνει τὰ πάντα στὸν Μοριά. Διαταγή: «*Νὰ μὴ μείνει τίποτε ὄρθιο στὴν Πελοπόννησο*». Καὶ ἐξαπολύει κατὰ τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς περιφέρειας τῆς Ἀρκαδίας περίπου εἴκοσι χιλιάδες ἄνδρες, μὲ ἐντολὴ νὰ καταστρέψουν τὴ χώρα. Φωτιές, κατεδαφί-



Ὁ Αἰγύπτιος ἀρχηγὸς χρησιμοποιοῦσε τὸ πιὸ σατανικὸ μέσο γιὰ τὴν ἐξότωση τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου. Κάθε εἶδος παραγωγῆς τροφῆς ἔπρεπε νὰ χαθεῖ. Ἀληθινὴ γενοκτονία. «*Μόνον ἓνας Ἕλληνας νὰ μείνη, πάντα θὰ πολεμοῦμε, καὶ μὴν ἐλπίζης πὼς τὴν γῆν μας θὰ τὴν κάμης δική σου· βγάλητο ἀπὸ τὸν νοῦ σου*», τοῦ διεμήνυε ὁ Κολλοκοτρώνης. Εἶδε κι ἔφριξε ὁ μοίραρχος Ἀμιήτον, ποὺ εἶχε ἐκδράμει ἀπὸ τὴν Καλαμάτα πρὸς τὴ Δυτικὴ Μάνη, κι ἔγραφε: «*Ἐὰν ὁ Ἰμπραήμ μείνει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ τρίτον τῶν κατοίκων θὰ ἀποθάνει ἐκ τῆς πείνης*».



ἀμοιβὲς τοῦ ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Σουλτᾶνος, ἂν καταπνίξει τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ μὲ ληστρικὲς ἐπιδρομὲς ἐπὶ τρία χρόνια πυρπολεῖ καὶ καταστρέφει τὴ γῆ, βιάζει, αἰχμαλωτίζει καὶ σφάζει

σεῖς χωριῶν, βιασμοὶ καὶ σφαγές. Τὰ δέντρα ρημάζονται συστηματικὰ. Τέσσερις χιλιάδες Αἰγύπτιοι προχωροῦν πρὸς τὰ βόρεια, ἀποψιλώνοντας τὴ γῆ, ἔξι χιλιάδες μὲ τὸν ἴδιο τὸν Ἰμπραήμ ἐπικεφαλῆς

καταστρέφουν την περιφέρεια Λεονταρίου, έπτα χιλιάδες ίσοπεδώνουν τὰ μέρη πρὸς τὴν Καλαμάτα... Κανένα καρποφόρο δὲν ἔμεινε ὄρθιο. Ἐκατὸ χιλιάδες συκιές καὶ ἐλιόδεντρα κόπηκαν. Τὰ τσεκούρια νέκρωναν συνεχῶς δάση καὶ περιβόλια. Σταφίδες καὶ ἀμπέλια ξεριζώνονταν. Ὁ Αἰγύπτιος ἀρχηγὸς χρησιμοποίησε τὸ πιὸ σατανικὸ μέσο γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου. Κάθε εἶδος παραγωγῆς τροφῆς ἔπρεπε νὰ χαθεῖ. Ἀληθινὴ γενοκτονία. «*Μόνον ἕνας Ἕλληνας νὰ μείνῃ, πάντα θὰ πολεμοῦμε, καὶ μὴν ἐλπίζῃς πὼς τὴν γῆν μας θὰ τὴν κάμῃς δική σου βγάλλο ἀπὸ τὸν νοῦ σου*», τοῦ διεμήνυε ὁ Κολλοκοτρώνης. Εἶδε κι ἔφριξε ὁ μοίραρχος Ἀμιλτον, ποὺ εἶχε ἐκδράμει ἀπὸ τὴν Καλαμάτα πρὸς τὴ Δυτικὴ Μάνη, κι ἔγραφε: «*Ἐὰν ὁ Ἰμπραὴμ μείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ τρίτον τῶν κατοίκων θὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης*».

στὸ λιμάνι τῆς. Ὁ Σπετσιώτης καπετάνιος Ἀδριανὸς Σωτηρίου μὲ τὴ γολέτα του κατασκόπευε ἐπὶ ἔνδεκα ἡμέρες τὸν ἐχθρικὸ στόλο, καθὼς ἐρχόταν, καὶ σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες ποὺ ἔστειλε στοὺς Ὑδραῖους γιὰ τὸν τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο, «*αἱ δυνάμεις τῆς ἐκστρατείας ταύτης εἶναι μεγάλαι καὶ τακτικαὶ καὶ ἡ ἀπόφασίς των σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος, διὸ καὶ τὴν ὠνόμαζαν εἰς Αἴγυπτον "ἐκστρατεῖαν ἀπεληψίας", διότι ἔχουν βεβαίως εἰδήσεις περὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων διὰ τὴν ταχίστην ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους...*».

Καὶ ἦταν ἀλήθεια! Οἱ Τρεῖς Δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία, στὶς 6 Ἰουλίου 1827 ὑπέγραψαν στὸ Λονδίνο Συνθήκη: Στόχος: 1) ἀσφάλεια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου (δεινοπαθοῦσε ἀπὸ τὴν πειρατεία), 2) προστασία τῶν Ἑλλήνων (εἶχαν ζητήσει οἱ Ἕλληνες τὴ μεσίτευση τῶν Δυνάμεων) καὶ 3)



Οἱ Αἰγύπτιοι, κατὰ διαταγὴ τοῦ Ἰμπραὴμ, κατερῆμωναν τὴ Μεσσηνία, πυρπολώντας καὶ καταστρέφοντας τὰ πάντα «διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου», ὥστε νὰ ἀπειλεῖται γενοκτονία τῶν Πελοποννησίων. Ὁ Κολλοκοτρώνης ἐξάλλου, μὲ ἔκθεσή του λίγες μέρες πρὶν στὸν Κόδριγκτον, γνωστοποιεῖ τὶς φοβερὲς καταστροφὲς ποὺ ἐπέφερε ὁ Ἰμπραὴμ, καὶ ζητοῦσε ἄμεση προστασία τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν, σύμφωνα μὲ τὴ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Ὁ Κόδριγκτον ἔστειλε πλοίαρχους του καὶ διεπίστωσαν τὴν ἀλήθεια τῶν καταγγελιῶν τοῦ Κολλοκοτρώνη. Καμμένος τόπος κι ἐρημωμένος ἀπὸ τὸν Ἀλμυρὸ ὡς τὴν Καλαμάτα, κι ὁ Ἰμπραὴμ ἐξακολουθοῦσε, ληληλατώντας καὶ ἀνασκάπτοντας τὴ γῆ.



Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰμπραὴμ ετοίμαζε ἀπευθείας ἐπίθεση στὰ νησιωτικὰ ὄρμητῆρια τῶν Ἑλλήνων, πρῶτα στὶς Σπέτσες καὶ τὴν Ὑδρα κι ὕστερα στὸν Πόρο, τὴν Αἴγινα καὶ τὴ Σαλαμίνα, ζήτησε ἀπ' τὸν πατέρα του Μωχάμετ Ἄλη νὰ τοῦ στείλῃ μιὰ μοῖρα ποὺ θὰ περιλάμβανε ὄχι μόνο ὄ,τι διέθετε ἡ Αἴγυπτος σὲ καράβια, ἐφόδια καὶ ἀνθρώπινο δυναμικὸ, ἀλλὰ καὶ ἐνίσχυση ἀπὸ τὴν Τυνησία καὶ τὸ Ἀλγέρι. Ἡ ἄλλη ἢ μοῖρα, ἡ τουρκικὴ, θὰ κατέβαινε ἀπὸ τὸν Ἑλλησπόντο μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ταχὴρ πασᾶ.

Πράγματι, μέσα σὲ ἐλάχιστο χρόνο ετοιμάστηκε στόλος ἀπὸ 90 πλοῖα, πολεμικὰ καὶ φορτηγά, καὶ 5 αὐστριακά. Μεταφέρονταν δὲ στὴν Πελοπόννησο ἀγγήματα 4.000 ἀνδρῶν. Μαύρισε ἡ θάλασσα ἀπ' τὸν ὄγκο τῶν πλοίων ποὺ κατευθύνθηκαν πρὸς τὴν Πύλο καὶ στὶς 26 Αὐγούστου 1827 εἰσήλθαν

λίγοι ἀνθρωπισμοῦ. Μὲ τοὺς ὄρους τῆς Συνθήκης, οἱ Δυνάμεις θὰ ἀπαιτοῦσαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ κάνουν ἀνακωχή. Ἄν αὐτὸ γινόταν ἀποδεκτό, οἱ Σύμμαχοι καὶ οἱ ἀντιμαχόμενοι θὰ ἄρχιζαν ἀμέσως διαπραγματεύσεις στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ Ἑλλάδα θὰ παρέμενε φόρου ὑποτελῆς στὸν Σουλτᾶνο, ἀλλὰ θὰ κέρδιζε τὴν αὐτονομία τῆς. Ἀντικείμενο διαπραγματεύσεων θὰ γίνονταν τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας «*μὲ τὶς δύο ἀντιμαχόμενες παρατάξεις*». Καθοριστικὸ ὅμως ἦταν τὸ μυστικὸ «συμπληρωματικὸ» ἄρθρο: Ἄν σὲ ἕνα μῆνα οἱ ἀντιμαχόμενοι δὲν ἀποδέχονταν τὴν ἀνακωχή, οἱ Δυνάμεις θὰ τοὺς δήλωναν ὅτι ἦταν ἀποφασισμένες νὰ τοὺς τὴν ἐπιβάλλουν. Γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἀπειλῆς τοὺς θὰ εἶχαν σύντομα οἱ ναύαρχοι διοικητὲς τῶν μοιρῶν τοῦ

στόλου τους, ο Άγγλος Κόδριγκτον, αντιναύαρχος, και οι ύποναύαρχοι Γάλλιος Δεριγνύ και Χέυδεν, επικεφαλής της ρωσικής μοίρας.

Η Συνθήκη, όταν έγινε γνωστή στην Ελλάδα, προκάλεσε μεγάλη χαρά, που έκδηλώθηκε με κωδωνοκρουσίες και πανηγυρισμούς, αλλά η Πύλη δεν υπήρχε περίπτωση να δεχθεί την ανακωχή που ζητούσαν οι Δυνάμεις, επειδή πίστευε ότι η Έπανάσταση στην Ελλάδα έσβηνε οριστικά μετά και την πτώση της Ακροπόλεως στην Αθήνα (24/5/1827). Μόνο ένα θαύμα μπορούσε να σώσει την Έπανάσταση!...



Στις 21 Αυγούστου, λοιπόν, στην Αίγινα, όπου είχε μεταφέρει την έδρα της καθ' ύποδειξη των Δυνάμεων (για να μη διακινδυνεύσει από τις επιδρομές του Ίμπραήμ), η Ελληνική Κυβέρνηση αποδέχθηκε επίσημα την ανακωχή, παρά τις αντιρρήσεις οπληρχηγών, ενώ ο Ίμπραήμ στις 13 Σεπτεμβρίου αντέδρασε στην κοινοποίηση της Συνθήκης. Συγκεκριμένα, όταν ο Άγγλος και ο Γάλλιος ύποναύαρχος του γνωστοποίησαν ότι θα έμποδίσουν κάθε μετακίνηση πλοίων, στρατευμάτων και πολεμοφοδίων σε οποιοδήποτε μέρος της Ελλάδας, ο Ίμπραήμ απάντησε ότι είχε οδηγίες να καταπνίξει και τις τελευταίες εστίες της Ελληνικής Έπανάστασης, και ότι πρώτος στόχος του ήταν η Ύδρα. Έδωσε όμως τον λόγο της τιμής του –και αυτό ήταν έγγυση– ότι θα περίμενε νέες οδηγίες από την Κωνσταντινούπολη και την Αλεξάνδρεια,

που δεν μπορούσαν να φθάσουν σε λιγότερο από 20 μέρες.

Στις 3 Οκτωβρίου εξέπνευσε η παράταση της διορίας του 20ημέρου. Στις 6 Οκτωβρίου οι τρεις ναύαρχοι –είχε φθάσει εν τῷ μεταξύ η ρωσική μοίρα υπό τον ύποναύαρχο Λογγίνο Χέυδεν– συναντήθηκαν, για να αποφασίσουν τί θα έκαναν. Ήξεραν βέβαια ότι οι Αιγύπτιοι, κατά διαταγή του Ίμπραήμ, κατηρήμωναν τη Μεσσηνία, πυρπολώντας και καταστρέφοντας τα πάντα «διά πυρός και σιδήρου», ώστε να απειλείται γενοκτονία των Πελοποννησίων. Ο Κολοκοτρώνης εξάλλου, με έκθεσή του λίγες μέρες πριν στον Κόδριγκτον, γνωστοποιούσε τις φοβερές καταστροφές που επέφερε ο Ίμπραήμ, και ζητούσε άμεση προστασία των ελληνικών πληθυσμών, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Λονδίνου. Ο Κόδριγκτον έστειλε πλοίαρχους του και διέπιστωσαν την αλήθεια των καταγγελιών του Κολοκοτρώνη. Καμμένος τόπος κι έρημωμένος από τον Άλμυρο ως την Καλαμάτα, κι ο Ίμπραήμ εξακολουθούσε, ληληλατώντας και ανασκάπτοντας τη γη.

Έτσι οι τρεις ναύαρχοι συνέταξαν έγγραφο προς τον Ίμπραήμ, με το οποίο απαιτούσαν την άμεση κατάπαυση των φρικτών έχθρικών ενεργειών του στην Πελοπόννησο: «... τοιαύτη έκ μέρους σας διαγωγή, τοιαύτη περίεργος παράβασις των άνειλημμένων ύποσχέσεων, σᾶς θέτουν, κύριε, έκτος του διεθνούς δικαίου, έξω των ύφισταμένων συνθηκών των Αύλων των και της όθωμανικής Πύλης...». Αν δεν συμμορφωνόταν με τις υποδείξεις των Συμμάχων, ο Ίμπραήμ θα αντιμετώπιζε «τὰς άμέσους συνεπειάς μιᾶς άρνήσεως ή μιᾶς ύπεκφυγῆς». Το έγγραφο αυτό, πονηρά σκεπτόμενος, ο Ίμπραήμ απέφυγε να παραλάβει από τον απεσταλμένο των ναυάρχων. Έγινε άφαντος, με μυστικές διαδρομές στο έσωτερικό της Μεσσηνίας, αποκρύπτοντας τα ίχνη του άκόμη κι άπ' τους δικούς του. Και αυτό προκειμένου, αν έκαναν επίθεση οι τρεις Σύμμαχοι, ή ευθύνη να βαρύνει εκείνους.

Τότε πιά –λόγω της άπιστίας του Αιγυπτίου Ἀρχηγού– αποφάσισαν οί ναύαρχοι νά ἀκιντοποιήσουν τόν τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο. Θὰ εἰσέδυσαν μὲ ἐλαφρὸ ἀεράκι στὸν ὄρμο τοῦ Ναβαρίνου εἰρηνικά, «γιά νά ἐπαναλάβουν στὸν Ἰμπραήμ τὶς προτάσεις τους, πού, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Συνθήκης, ἦταν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πύλης». Ἀγκυροβολημένοι ὁ ἐχθρικός στόλος. Ὅγδοντα ἐννέα (89) σκάφη καὶ 2.240 πυροβόλα, σὲ τρεῖς παράλληλες σειρὲς μέσα στὸν κόλπο σὲ σχῆμα πετάλου, τὰ δύο ἄκρα τοῦ ὁποῖου στηρίζονταν στὰ δύο πυροβολεῖα, τὸ ἓνα στὸ φρούριο τοῦ Ναβαρίνου καὶ τὸ ἄλλο στὴ νότια ἄκρη τῆς Σφακτηρίας. Στὴν πρώτη σειρά βρισκόνταν τὰ βαρύτερα, δεξιὰ τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα καὶ ἀριστερὰ τὰ τουρκικά, ἔχοντας στὸ κέντρο τὶς δύο ναυαρχίδες. Στὶς ἄλλες σειρὲς τὰ μικρότερα τουρκοαιγυπτιακά, ἐνῶ ἡ μοῖρα τῆς Τύνιδος βρισκόταν στὸ βάθος, ἔξω ἀπὸ τὴν κύρια παράταξη.

Τὰ συμμαχικὰ πλοῖα, μόλις εἴκοσι ἐπτὰ (27) –12 ἀγγλικά, 8 ρωσικά καὶ 7 γαλλικά– μὲ 1.324 πυροβόλα, ἰσχυρότερα ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ ἀντιπάλου, θὰ εἰσέπλεαν στὸν ὄρμο, σύμφωνα μὲ τὸ

ἀπὸ τὶς δύο ναυαρχίδες, σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο. Τὰ υπόλοιπα πλοῖα πῆραν τὴν καθορισμένη θέση τους. Ἡ ρωσικὴ μοῖρα, τελευταία στὴ σειρά, καθυστέρησε, λόγω νηνεμίας, καὶ παρέμενε ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι. Ἡλεκτρισμένη ἡ ἀτμόσφαιρα. Τὰ πλοῖα συνωστίζονταν τόσο, πού μόλις μία σπῖθα θὰ ἄναβε τὴ φωτιὰ τῆς μάχης. Καὶ ἡ ἀφορμὴ δόθηκε. Ἐνα ἐχθρικό πυρπολικὸ πηλσίασε πολὺ κοντὰ σὲ ἀγγλικὸ πλοῖο. Στὴν προσπάθειά τους νὰ τὸ



Γύρω στὶς 6 τὸ ἀπόγευμα, ἡ τελευταία μεγάλη ἀναμέτρηση ἱστιοφόρων τῆς Ἱστορίας εἶχε τελειώσει. Μέσα σὲ τέσσερις ὥρες θάφτηκε στὰ νερὰ τοῦ Ναβαρίνου ὁ ὑπερήφανος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος.

« Ὁ δὲ Ἰμπραήμης, ὅστις, ἐνῶ κατεστρέφετο ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος, περιεφέρετο εἰς τὰ πηλοσιόχωρα μέρη καταστρέφων καὶ αὐτός, ἐπανῆλθεν τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης εἰς Νεόκαστρον, ὅπου ἀφήσας πρὸ ὀλίγου λαμπροὺς στόλους ἤνυρε ναύαγια», γράφει ὁ ἱστορικὸς Σπυρίδων Τρικούπης. Μόνο δεκατέσσερα πλοῖα τοῦ Ἰμπραήμ, καὶ αὐτὰ μὲ βαριὲς πηλγές, γύρισαν δύο μῆνες ἀργότερα στὴν Ἀλεξάνδρεια.



σχέδιο τοῦ Κόδριγκτον, καὶ θὰ τοποθετοῦνταν ὡς ἑξῆς: Ἀπέναντι ἀπ' τὶς δύο τουρκικὲς ναυαρχίδες ἡ ἀγγλικὴ μοῖρα μὲ ἐπικεφαλῆς τὴ ναυαρχίδα « Ἀσία» τοῦ Κόδριγκτον, δεξιὰ ὁ γαλλικὸς στόλος ἀντιμέτωπος τοῦ αἰγυπτιακοῦ, ἀριστερὰ ὁ ρωσικὸς ἀπέναντι ἀπὸ τὸν τουρκικό. Γενικὸς ἀρχηγός, ὡς ἀντιναύαρχος, ἀναγνωρίστηκε ὁ Κόδριγκτον, πού ὑπῆρξε πράγματι ἡ ψυχὴ τῆς ναυμαχίας.

Κατὰ τὸ μεσημέρι τῆς 8^{ης} Ὀκτωβρίου 1827, ὁ συμμαχικὸς στόλος ἄρχισε νὰ εἰσέρχεται στὸ λιμάνι μὲ ἀργὲς κινήσεις κατὰ σπῆλιν, καὶ στὶς 2 τὸ μεσημέρι ἡ « Ἀσία» ἀγκυροβόλησε ἀπέναντι

ἀπομακρύνουν, οἱ Ἄγγλοι δέχθηκαν τουρκικοὺς πυροβολισμούς, εἶχαν θύματα καὶ ἀνταπέδωσαν τὸ πῦρ. Ἀμέσως ὁ Δεριγνὺ διέταξε σφοδρὸ κανονιοβολισμό, καὶ λαμπάδιασε ὁ τόπος. Τὰ πυρπολικά κολλοῦσαν στὰ πολεμικά καὶ μετέδιδαν τὴ φωτιὰ στὰ ἱστία. Ἐφιαλτικὸ τὸ σκηνικό, Περιορισμένος ὁ χῶρος. Ἀγκυροβολημένοι οἱ στόλοι. Ποῦ νὰ κινηθοῦν τὰ πλοῖα; Ἐχουν ὑπεροχὴ οἱ ἐχθροὶ σὲ ἀριθμούς, οἱ Σύμμαχοι τοὺς ξεπερνοῦν σὲ ναυτοσύνη, πειθαρχία, καὶ κυρίως σὲ ἰσχύ πυροβόλων. Ἡ φωτιὰ ἀπλῶνεται. Ρίχνουν βολῆς τὰ κανονιοστάσια τῶν φρουρίων. Ἡ Σφακτηρία φλέγεται.

Ἡ «Ἀσία» κτυπήθηκε ἀπὸ τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα, καὶ ὁ Κόδριγκτον διεμήνυσε στέλνοντας ἄνδρες τοῦ στὸν Αἰγύπτιο διοικητὴ Μουχαρέμπε ὅτι σκοπὸς τῶν Συμμάχων δὲν ἦταν νὰ ἐπιτεθοῦν στοὺς Τουρκοαἰγυπτίους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ναβαρίνο καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὶς βάσεις τους, στὰ Δαρδανέλλια καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Οἱ Αἰγύπτιοι ὅμως σκότωσαν τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Κόδριγκτον, Ἕλληνα πλοηγὸ Πέτρο Μικέλη, καὶ ἡ «Ἀσία», στρέφοντας τὰ κανόνια πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴ ναυαρχίδα, τὴν κατέβυθισε. Ἦδη ἐκτὸς μάχης εἶχε τεθεῖ καὶ ἡ τουρκικὴ ναυαρχίδα.



**Πανηγύρισε ὁ Ἑλληνικὸς λαός,
σὰν ἔμαθε τὴν καταναυμάχηση
τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καθὼς
ἔβλεπε πιά νὰ πλησιάζει ἡ ἡμέρα
τῆς ἐλευθερίας του. Ἀνέπεμψε
στοὺς ναοὺς εὐχαριστήριες δοξολογίες
πρὸς τὸν Θεὸ καὶ θεώρησε
τὸ ἔργο τῶν ναυμάχων τῆς Συμμαχίας
ὡς «ἔργον τῆς ἀοράτου χειρὸς
τοῦ Θεοῦ».**



Ἡ ναυμαχία συνεχιζόταν ἄγρια καὶ ἐξολοθρευτική. Πυκνὸς καπνὸς ἀπ' τὶς ἐκρήξεις θόλωνε τὸ λιμάνι. Ἡ ὀρατότητα προβληματική. Κι ἀλλοῦ σύννεφα λευκοῦ καπνοῦ τινάζονταν στὸν οὐρανό, κι ἀνάμεσά τους πηδοῦσαν πύρινα τόξα τῶν βολῶν ἀπὸ τὰ πυροβόλα τῶν φρουρίων. Φλογώδεις ἀναλαμπές, ἀλληλαγμοί, κραυγὲς ἀπόγνωσης, κατάρεις ἢ βήλασθήμιες, παραγγέλματα. Ἕνα ἀλλόκοτο καὶ μανιακὸ πολεμικὸ θέαμα. Πλοῖα τῶν Συμμάχων πρὸς στιγμὴν κινδυνεύουν. Ἡ ἀγγλικὴ ναυαρχίδα βάλλεται ἀπὸ παντοῦ. Ὡς τότε ἡ ναυμαχία διεξαγόταν μόνο ἀπὸ ἀγγλικά καὶ γαλλικὰ πλοῖα, ἐναντίον τῶν τουρκοαἰγυπτιακῶν. Στὶς 3 μμ. ὅμως πλησίωσε ὁ ρωσικὸς στόλος. Ὁ ἀγώνας πεισματώδης. Σφαῖρες, βόμβες, βολίδες πέφοιτον ἀκατάπαυστα, κρότοι ἐκκωφαντικοὶ παταγώδεις, τρομερὰ ἀστραπόβροντα πολεμικῆς μηχανῆς. Πλοῖα ἀνατινάζονται, κι ἄλλα βυθίζονται. Ἀναμμένος δαυλὸς τὸ λιμάνι καὶ πύρινες φλόγες παντοῦ. Μαυρισμένα κι αἱματόβρεκτα συντρίμια πλοίων καὶ ἀνθρώπινα

μέλη ἐκτοξεύονται. Κόκκινη ἡ θάλασσα ἀπὸ αἷμα, καὶ πληθὸς τραυματίες ψάχνουν πῶς νὰ σωθοῦν...

Γύρω στὶς 6 τὸ ἀπόγευμα, ἡ τελευταία μεγάλη ἀναμέτρηση ἰστιοφόρων τῆς ἱστορίας εἶχε τελειώσει. Μέσα σὲ τέσσερις ὥρες θάφτηκε στὰ νερὰ τοῦ Ναβαρίνου ὁ ὑπερήφανος τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος. «*Ὁ δὲ Ἰμπραήμης, ὅστις, ἐνῶ κατεστρέφετο ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος, περιεφέρετο εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη καταστρέφων καὶ αὐτὸς, ἐπανῆλθεν τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης εἰς Νεόκαστρον, ὅπου ἀφήσας πρὸ ὀλίγου λαμπροὺς στόλους πῦρε ναύαγια*», γράφει ὁ ἱστορικὸς Σπυρίδων Τρικούπης. Μόνο δεκατέσσερα πλοῖα τοῦ Ἰμπραήμ, καὶ αὐτὰ μὲ βαριεὲς πληγές, γύρισαν δύο μῆνες ἀργότερα στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἐξὶ χιλιάδες (6.000) ἄνδρες τοῦ σκοτώθηκαν. Ἀπ' τοὺς Συμμάχους κάπου ἑξακόσιοι πενήντα (650) ἄνδρες νεκροὶ καὶ τραυματίες, ἀλλὰ κανένα πλοῖό τους δὲν βυθίστηκε. Καὶ οἱ τρεῖς συμμαχικὲς μοῖρες ἀγωνίστηκαν μὲ ἀφθαστο ἥρωισμό καὶ ἔνθερμο πνεῦμα συνεργασίας, ἱκανοποιώντας τὰ φιλελληνικὰ συναισθήματα τῶν Εὐρωπαίων.

Πανηγύρισε ὁ Ἑλληνικὸς λαός, σὰν ἔμαθε τὴν καταναυμάχηση τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καθὼς ἔβλεπε πιά νὰ πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας του. Ἀνέπεμψε στοὺς ναοὺς εὐχαριστήριες δοξολογίες πρὸς τὸν Θεὸ καὶ θεώρησε τὸ ἔργο τῶν ναυμάχων τῆς Συμμαχίας ὡς «ἔργον τῆς ἀοράτου χειρὸς τοῦ Θεοῦ». Τὸ θαῦμα νὰ διασωθεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ἔγινε μὲ τὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου! «*Εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ναβαρίνου ἐπεσφραγίζετο ἡ ἑλληνικὴ ἐλευθερία. Οἱ φιλέλληνες ὅλου τοῦ κόσμου ἐπανηγύριζαν*», γράφει ὁ Καθηγητὴς Ἀπ. Δασκαλάκης. Καὶ ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Πιέρ Λεμπρέν: «*Ἡ μάχη τοῦ Ναβαρίνου ἦτο κατόρθωμα τῶν λαῶν*». Ἀπεικονίσεις τῆς ναυμαχίας σὲ πίνακες ζωγραφικῆς, λιθογραφίες καὶ χαλκογραφίες ἔκαναν γνωστὴ στὴν Εὐρώπη τὴ μεγάλη νίκη.

Οἱ Γάλλοι τάχθηκαν ἀνοικτὰ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνα. Ἡ πολιτικὴ τοῦ φιλελληνικοῦ κοιμητῆ τοῦ Παρισίου εἶχε γίνῃ ἡ ἐπίσημη γαλλικὴ πολιτικὴ. Καὶ στὴ Ρωσία, στὴν Πετρούπολη, γιορτάστηκε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ναυμαχίας ὡς ἐθνικὸς θρίαμβος. Δὲν ἔλειπαν βέβαια καὶ οἱ πολιτικοὶ ὑπολογισμοί, ὅπως π.χ. ὅτι ἡ Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία εἶχε χάσει τὴ ναυτικὴ τῆς δύναμη καὶ ἦταν εὐκαιρία γιὰ ἕνα ρωσοτουρκικὸ πόλεμο. Διχασμένη ἡ κοινὴ γνώμη στὸ Λονδίνο, γιὰ πολλοὶ πίστευαν πῶς ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀνοίγει τὸν δρόμο τῆς Ρωσίας πρὸς τὴ Μεσόγειο. Δυσανεστημένος στὴ Βιέννη ὁ αὐτοκράτορας Φραγκίσκος χαρακτηρίσε τὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου ὡς «*δοξοφονία*», καὶ ὁ μισέλληνας Καγκελάριος Μέττερνιχ

προέβλεψε πώς θα δημιουργούσε «γενικό χάος». Η Οθωμανική αυτοκρατορία άντεδρασε με όργη και απειλές, χωρίς να καταφύγει σε έκτροπα στην Κωνσταντινούπολη. Ήλπιζε πώς η ναυμαχία ίσως δεν θα είχε επακόλουθα. Άν όμως προέβαινε σε θηριωδίες, θα συγκρουόταν με τη μισητή Εύρώπη. Πάντως διακόπηκαν οι διπλωματικές σχέσεις.

Η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο έναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (για δικά της συμφέροντα), γαληνικό σώμα στρατού έφθασε στον Μοριά και πραγματοποίησε έκκαθαρίσεις των τουρκοαιγυπτιακών στρατευμάτων. Πανικό προκάλεσε στο στράτευμα του Ίμπραήμ ή καταστροφή του στόλου. Χωρίς θαλάσσιο άνεφοδιασμό από την Αίγυπτο, άντιμετώπιζε τὸ φάσμα της πείνας και της καταστροφής.

Οί Έλληνες όμως είδαν τὴ ναυμαχία του Ναβαρίνου ὡς *παρέμβαση της Εύρώπης* για τὴν προστασία τους. Καί πράγματι, σὲ λιγώτερο ἀπὸ δύο χρόνια μετὰ τὴ ναυμαχία ἢ ἀνεξαρτησία της Ἑλλάδας θεμελιώθηκε οὐσιαστικά και τυπικά. Γι' αὐτὸ τὸ νέο Ἑλληνικὸ κράτος, ἀναγνωρίζοντας τὴν προσφορά τῶν γενναίων ναυάρχων, ἔδωσε τὰ ὀνόματά τους σὲ τρεῖς κεντρικὲς ὁδοὺς της Ἀθήνας,

Κοδριγκτῶνος, Δεριγνὺ και Χέυδεν, εἰς ἔνδειξη τιμῆς και αἰώνιας εὐγνωμοσύνης. Καί τὸ ὄνομα του Ναβαρίνου φέρουν ὁδοὶ μεγαλοπόλεων τῆς πα-



Οί Ἕλληνες είδαν τὴ ναυμαχία του Ναβαρίνου ὡς *παρέμβαση της Εύρώπης* για τὴν προστασία τους. Καί πράγματι, σὲ λιγώτερο ἀπὸ δύο χρόνια μετὰ τὴ ναυμαχία ἢ ἀνεξαρτησία της Ἑλλάδας θεμελιώθηκε οὐσιαστικά και τυπικά.



τρίδας μας. Για νὰ θυμίζουν στοὺς Νεοέλληνες πὼς ἢ ναυμαχία του Ναβαρίνου ἦταν τὸ γλυκοχάραμα για τὴν ἀνατολή της νέας Ἑλλάδας!

ANNA K. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ

Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ 1940

Ἦταν Ὀκτώβριος του 1940. Ἡ Ἑλλάδα μας βρισκόταν σὲ πόλεμο. Οί Ἴταλοι είχαν ἐπιτεθεῖ στη χώρα μας. Τὰ φανταράκια μας φεύγανε για τὴν Κορυτσᾶ και τὸ Τεπελένι.

Ἀνάμεσα στὰ γενναῖα φανταράκια ἦταν και ὁ πατέρας μου Κωνσταντῖνος. Ὅταν πῆραν τὴ διαταγή νὰ φύγου για τὴν Ἀλβανία, χαιρέτησε τὴ μητέρα μου και ἐτοιμάστηκε νὰ ἀναχωρήσει, ὅμως ἢ μητέρα μου τὸν σταμάτησε και του ἔδωσε ἓνα μικρὸ Εὐαγγέλιο.

– Φύλαξέ το, του είπε, και θὰ σὲ προστατεύσει.

Ψηλὰ στὸ μέτωπο, ὁ πόλεμος είχε ἀνάψει για τὰ καλά. Ὅλη τὴ μέρα τὰ ἀεροπλᾶνα σφυροκοποῦσαν, τὸ βράδυ σώπαιναν. Ἐνα βράδυ, ὅταν φώναξαν προσκλητήριο, ἔλειπε ὁ Κωνσταντῖνος. Δὲν τὸν βρῖσκανε πουθενά.

Ξαφνικά βλῆπουν μιὰ ἀρβύλα νὰ κουνιέται

μέσα στὰ ἀναχώματα. Ἀρχίζουν νὰ σκάβουν τὸ κῶμα και ἀπὸ μέσα βγάζουν τὸν Κωνσταντῖνο ζωντανό. Ἐμειναν ὄλοι ἄφωνοι. Στην ἐρώτηση πὼς είχα ἀντέξει κάτω ἀπὸ τὰ κῶματα, ὁ Κωνσταντῖνος βγάζει τὸ Εὐαγγέλιο, που είχε σὰν φυλαχτό, και θυμᾶται τὰ λόγια της μητέρας μου. Ὅλοι δόξασαν τὸν Θεὸ για τὸ ὄλοζώντανο θαῦμα.

Αὐτὸ που σᾶς γράφω δὲν είναι ἱστορία, ἀλλὰ πραγματικὸ γεγονός, ζωντανὴ ἀπόδειξη πὼς ὁ Θεὸς φύλλαγε τὰ φανταράκια μας, γι' αὐτὸ δοξάστηκε ἢ Ἑλλάδα μας.

Ἄς τραγουδήσουμε λοιπὸν ὅλες μαζί:

«Ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει,
δὲν τὴ σκιάζει φοβέρα καμιά,
μόνο λίγο καιρὸ ξαποσταίνει
και ξανά πρὸς τὴ δόξα τραβᾶ».

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΟΓΑΝΗ